

Kraków, dn. 10. 02. 2018 r.

prof. dr hab. Piotr Borek
Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
ul. Podchorążych 2, 30-084 Kraków

**Ocena prac naukowych i osiągnięć dydaktycznych
dr Doroty Karkut
w związku z postępowaniem o nadanie stopnia doktora
habilitowanego**

1. Sylwetka Habilitantki

Doktor Dorota Karkut ukończyła filologię polską (1994) na Wydziale Filologicznym Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie. Po uzyskaniu magisterium pracowała w Zakładzie Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego w Instytucie Filologii Polskiej macierzystej uczelni (od r. 2001 Uniwersytet Rzeszowski) kolejno na stanowisku asystenta (1995-2003), adiunkta (2003-2016) oraz starszego wykładowcy (2016-2018).

W czasie kilkunastu lat pracy uniwersyteckiej p. dr Karkut realizowała zróżnicowany wachlarz zajęć dydaktycznych związanych głównie ze specjalnością nauczycielską na kierunku filologia polska. Ważniejsze z przedmiotów to: metodyka nauczania języka polskiego, semiotyka tekstów kultury, nauczanie integrujące przedmiotów humanistycznych, metodyka wiedzy o kulturze, literatura dla dzieci i młodzieży, teoria kształcenia i wychowania, metodyka pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych, literaturoterapia. Kwalifikacje metodyczne Habilitantki potwierdzają nie tylko zróżnicowane formy podawcze (od wykładów, przez konwersatoria, zajęcia warsztatowe aż do indywidualnej pracy ze studentem), ale również wieloletnia współpraca ze szkolnym otoczeniem polonistyki rzeszowskiej. Jako

doświadczony metodyk dr Karkut organizuje i nadzoruje praktyki przedmiotowo-metodyczne dla studentów filologii polskiej w szkołach podstawowych i średnich. Ponadto z ramienia uczelni brała udział w partnerskim spotkaniu z delegatami szkół niższego szczebla oraz Uniwersytetu Rzeszowskiego (2016) – omówienie dalszych kierunków współpracy z interesariuszami zewnętrznymi.

Jako pracownik Zakładu Metodyki Nauczania Literatury i Języka Polskiego Habilitantka podjęła współpracę z Centrum Kultury i Języka Polskiego dla Polaków z Zagranicy i Cudzoziemców POLONUS (od r. 2015). Realizację zajęć w tej placówce wypada szczególnie mocno podkreślić, gdyż ta działalność stanowi namiastkę umiędzynarodowienia dydaktyki akademickiej uprawianej przez p. dr Karkut. Podobnie należy ocenić przeprowadzenie warsztatów dla nauczycieli polonijnych z Hiszpanii, zrealizowanych w Madrycie (2011) na zaproszenie Hiszpańsko-Polskiego Stowarzyszenia Kulturalnego Forum, gdzie Habilitantka prezentowała rozwiązania metodyczne promujące język i kulturę polską wśród uczniów zagranicą.

W obrębie osiągnięć dydaktycznych rzeszowskiej badaczki wyeksponować warto udział w doskonaleniu zawodowym nauczycieli – zwłaszcza opracowanie warsztatów metodycznych w ramach podyplomowych studiów kwalifikacyjnych *Nauczanie języka polskiego jako obcego*. Dodać wypada, iż dr Karkut angażuje się też w działania organizacyjne Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Rzeszowskiego: opracowywała sylabusy na potrzeby nowych specjalności (np. logopedyczną), uczestniczyła w komisji rekrutacyjnej, a od roku 2017 opiekuje się Sekcją Dydaktyczną w ramach Koła Naukowego Polonistów.

Na osobną uwagę zasługuje działalność popularyzatorska Habilitantki. Po uzyskaniu doktoratu była ona współorganizatorem konferencji *Edukacja polonistyczna w dobie kultury masowej – polisensorycznej* (Rzeszów, 19-20 V 2009). Aktywną współpracę ze środowiskiem szkolnym potwierdzają również liczne odczyty i warsztaty, mające na celu z jednej strony propagowanie czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży, z drugiej natomiast ukazywanie pedagogom możliwości efektywnego wykorzystywania technik multimedialnych w przekazie informacji. Taki charakter miały między innymi prelekcje w szkołach Podkarpacia, które p. Karkut zatytułowała: *Zaproszenie do świata książek, Wychowanie przez czytanie, Rola domu rodzinnego, szkoły i biblioteki w rozwijaniu zainteresowań czytelniczych dzieci i młodzieży*.

Nie mam wątpliwości, iż osiągnięcia w popularyzacji wiedzy wypada ocenić bardzo wysoko. Dodać tu jeszcze wypada kilkuletnią współpracę Habilitantki z sandomierskim Wydawnictwem „Amoryka”, specjalizującym się w publikacjach historycznych i religijnych. Dr Karkut brała udział (jako redaktorka, autorka wstępów i recenzentka) w wydaniu kilku tomów serii *Biblioteka Celtycka* oraz *Biblioteka Tradycji Sandomierskiej*, których zawartość upowszechnia dziedzictwo kulturowe Celtów oraz tradycję Ziemi Sandomierskiej.

Pobieżny przegląd osiągnięć organizacyjnych i popularyzacyjnych wypada podsumować informacją, iż od niedawna Habilitantka należy do Rady Redakcyjnej czasopisma „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna” – po zmianie tytułu „Dydaktyka Polonistyczna”. Wreszcie – z obowiązku recenzenckiego – powinienem wskazać na pewne niedostatki kariery akademickiej dr D. Karkut: niestety nie pełniła ona funkcji promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim, nie uczestniczyła w projektach grantowych jako kierownik lub główny wykonawca zadania, ponadto nie przebywała na naukowych stażach zagranicznych lub/i krajowych. W autoreferacie brak informacji o przynależności do gremiów i towarzystw naukowych oraz uzyskiwanych wyróżnieniach bądź nagrodach rektorskich.

2. Ocena aktywności naukowej

2.1. Do uzyskania stopnia doktora

Przed uzyskaniem stopnia doktora nauk humanistycznych Habilitantka opublikowała pięć artykułów i wygłosiła jeden referat na ogólnopolskiej konferencji. Studia dotyczyły interferencji literatury, malarstwa i muzyki, czyli zagadnień, które badaczkę frapowały od czasów magisterium, zatytułowanego *Związki słowa z muzyką w okresie Młodej Polski* (promotor: dr hab. Henryk Kurczab).

Sprofilowanie zainteresowań badawczych w kierunku dydaktyki literatury i języka polskiego daje się uchwycić na etapie prac nad doktoratem. Dysertacja nosiła tytuł *Malarstwo jako kontekst nauczania literatury w procesie dydaktycznym szkoły średniej* (promotor: prof. dr hab. Zenon Uryga). Zestawienie tematyki prac magisterskiej

oraz doktorskiej prowadzi do wniosku, iż Habilitantka od początku ścieżki naukowej preferowała model szeroko pojmowanej komparatystyki w spojrzeniu na dydaktykę polonistyczną. Tę postawę sama określa jako integrację literatury z innymi tekstami kultury (zwłaszcza muzyka i malarstwo) w edukacji szkolnej.

Warto dodać, iż wersja książkowa pracy doktorskiej pod zmienionym tytułem *Malarstwo jako kontekst literatury i języka polskiego w doświadczeniach uczniowskiego odbioru* (Rzeszów 2013) została udostępniona dopiero dziesięć lat po obronie. Książka posiada strukturę dwudzielną: w pierwszej (teoretycznej) badaczka zrekonstruowała poglądy humanistów na temat powiązań między literaturą oraz malarstwem, a ponadto omówiła stanowiska dydaktyków w zakresie funkcji przekazów ikonicznych w kształceniu szkolnym, natomiast w drugiej (empirycznej) autorka przedstawiła wyniki własnych badań ankietowych w zakresie uczniowskiego odbioru dzieł malarskich w powiązaniu z wybraną poezją.

Zmodyfikowana praca doktorska dowodnie poświadcza, iż już na etapie jej przygotowywania do druku Habilitantka ujawniła kompetencje dydaktyczne (zwłaszcza badania empiryczne zasługują tu na podkreślenie) oraz przygotowanie merytoryczne (znajomość opracowań w odniesieniu do interferencji sztuk), będące fundamentem dla rekonstrukcji (ale też artykulacji pewnych postulatów) szkolnego dialogu literatury z muzyką i malarstwem.

2.2. Po uzyskaniu doktoratu

Po obronie pracy doktorskiej (2003) Habilitantka uczestniczyła w osiemnastu sympozjach naukowych. Zazwyczaj miały one charakter ogólnokrajowy – z najważniejszych ośrodków warto w tym miejscu wymienić: Katowice, Kielce, Kraków, Lublin, Poznań, Rzeszów, Słupsk. Referaty z lat 2003-2017 dotyczyły kilku kręgów tematycznych: 1) integracja literatury z muzyką i malarstwem, 2) problematyka historyczna w nauczaniu języka polskiego i literatury, 3) kształcenie świadomości aksjologicznej i tożsamości uczniów, 4) rozwijanie zainteresowań czytelniczych wśród uczniów.

Niezależnie od wystąpień konferencyjnych, które następnie badaczka publikowała w monografiach wieloautorskich, trzeba wskazać kilka czasopism metodycznych, gdzie również Habilitantka wydawała swe teksty. Najważniejsze to: „*Annales Universitatis Paedagogicae*” i „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Filologiczna*” (a następnie „*Dydaktyka Polonistyczna*”). W sumie dr Karkut po doktoracie wydała dwadzieścia pięć artykułów, a ponadto współredagowała tom *Kształcenie literacko-kulturowe w dobie kultury masowej polisensorycznej* (pod red. D. Karkut, T. Półchłopka, Rzeszów 2010).

Jeśli spojrzeć na tę działalność naukową w perspektywie kilkunastu lat od uzyskania stopnia doktora, to dorobek nie jawi się jako obszerny zarówno pod względem ilości (niecałe dwa teksty na rok), jak też jego ogólnopolskiego zasięgu (publikacje głównie w macierzystym ośrodku, incydentalnie poza Rzeszowem). Można mieć również zastrzeżenia do zbyt słabej działalności publikacyjnej w czasopismach specjalistycznych oraz stosunkowo niewielkiej aktywności konferencyjnej od roku 2003. Po lekturze kilkunastu artykułów Habilitantki sądzę, iż powinna ona zintensyfikować działalność publikacyjną, gdyż ma do powiedzenia rzeczy ważne dla kształcenia polonistycznego na różnych poziomach edukacji.

By jednak nie być wyłącznie krytycznym, pragnę podkreślić iż statystyka przemawia też na korzyść osiągnięć dr D. Karkut. Jeśli zestawić dorobek ilościowy przed obroną doktoratu z tym, czym badaczka może się pochwalić w kolejnych latach, to daje się zauważyć wyraźny progres. Ów postęp – niezależnie od wyrażonych zastrzeżeń – dotyczy przede wszystkim poszerzania spectrum problematyki badawczej aniżeli także pomnażanej ilości artykułów. Ukierunkowanie badań na region, na proces kształtowania tożsamości kulturowej uczniów (wymiar narodowy i regionalny), podbudowanie każdego ze studiów szerokimi badaniami empirycznymi muszą wzbudzać szacunek recenzenta. Wartość dorobku naukowego dr Karkut dostrzegam w nieustannym konfrontowaniu teorii z praktyką szkolną, a to wymaga sporego zaangażowania i czasu, by zebrać odpowiedni materiał porównawczy.

Wskazane powyżej kręgi tematycznych kompetencji oraz naukowych fascynacji Habilitantki potwierdzają analityczne i eksplikacyjne studia – każdy z eksplorowanych tematów poświadczony został więcej niż jednym artykułem.

3. Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie naukowe, będące podstawą ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego, dr Dorota Karkut wskazała książkę *Miejsce i rola historii w edukacji polonistycznej. Badania i refleksje nad świadomością historyczną uczniów* (Rzeszów 2017). Już na wstępie pragnę zaznaczyć, iż w moim przekonaniu praca ta spełnia ustawowy zapis: „do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną”. Lektura książki nie pozostawia wątpliwości, iż mamy do czynienia z badaczką w pełni ukształtowaną, o szerokiej wiedzy humanistycznej (z kilku dyscyplin), którą potrafi ona umiejętnie wykorzystać do postawienia krytycznej (niestety) diagnozy na temat „kompetencji historycznych” współczesnej młodzieży.

Konstrukcja pracy odzwierciedla poniekąd strukturę książki doktorskiej. Autorka podzieliła bowiem całość materiału na dwie komplementarne pod względem tematycznym części. Pierwsza obejmuje cztery inicjalne rozdziały i zawiera rekapitulację wiedzy o: świadomości historycznej jako przedmiocie badań humanistyki, relacjach historii i literatury (wyznaczniki pisarstwa historycznego oraz patrzenie na dzieło literackie jako źródło dziejowe), koncepcjach edukacji historycznej w perspektywie integracji języka polskiego i historii, wreszcie kształceniu historycznym w strukturze programów i podręczników obu dyscyplin na potrzeby szkolnej edukacji.

Najogólniej można stwierdzić, iż ta partia książki ma charakter teoretycznych rozważań na temat znaczenia kluczowych pojęć dla dyskursu historycznego (np. pamięć, historia, tożsamość, tradycja, dziedzictwo) w ujęciu różnych dyscyplin humanistycznych. Autorka powołuje się na rozmaite metodologie (np. hermeneutyka, antropologia literatury, kulturowa teoria literatury, dekonstrukcja, badania stereotypów), by pokazać ważkość samego zjawiska w badaniach humanistycznych. Początkowe rozdziały poświadczają erudycję badaczki oraz umiejętność selekcjonowania bogatego materiału. Niekiedy jednak można odnieść wrażenie, iż cytowanie wielu definicji poszczególnych

pojęć (np. świadomość historyczna) nie zostało w zupełności podporządkowane sfunkcjonalizowaniu w dalszych częściach dysertacji. Mają zatem te pojęcia – a przynajmniej ich część – charakter postulatywnych tez bądź też „pewników”, które nie wiadomo w jaki sposób przełożą się (w praktyce) na rzeczywistość szkolną. Co prawda Habilitantka stara się uzasadnić swój wywód próbą scalania wiedzy polonistycznej z historyczną w odniesieniu do (intencjonalnego) tworzenia spójnej wizji świata i człowieka, ale ta argumentacja nie w pełni przekonuje. Poszukiwanie miejsc wspólnych w kształceniu polonistycznym i historycznym zdaje się – w najogólniejszym aspekcie – uobecniać w postulowanej aksjologii i projektowanym wychowaniu patriotycznym. Dr Karkut słusznie zauważa, iż „Historia utrwalona w tekście literackim może angażować czytelnika, ukazując swoją wielowymiarowość i indywidualny charakter” (s. 45). Potwierdza to piarstwo dokumentarne XIX i XX wieku, w którym uobecnia się autorska postawa jako świadectwa, wyznania i wyzwania (*notabene* nie wiadomo, dlaczego badaczka przypisuje autorstwo książki *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie* Annie Burzyńskiej a nie Małgorzacie Czermińskiej[?]). Tyle tylko, że ten rodzaj angażowania czytelnika zdecydowanie pełniej ujawnia się w przypadku dorosłych jednostek, posiadających sporą wiedzę historyczną, zaś w przypadku uczniów o tej kompetencji trudno mówić.

Dopiero rozdział czwarty części teoretycznej zdaje się być mocno skorelowany z nadrzędnym tematem książki habilitacyjnej. Dotyczy on obecności zagadnień historycznych („historyczności”) w strukturze podręczników i programów do historii i języka polskiego. Badaczka dostrzegła obecność odgórnie założonej koncepcji edukacji historycznej w tekstach kultury, z którymi stykają się uczniowie.

Druga partia książki *Miejsce i rola historii w edukacji polonistycznej...* oparta została na bogatym materiale badań empirycznych (kilka ankiet wypełnionych przez nauczycieli, studentów oraz uczniów wszystkich szczebli kształcenia) – szacunek budzi spora ilość zgromadzonych wypowiedzi, dzięki czemu wnioski Habilitantki są wiarygodne. Autorka dążyła do rozwiązania problemu: w jakim zakresie literackie obrazy przeszłości mogą wpłynąć na zainteresowanie historią wśród dzieci i młodzieży. Dr Karkut podzieliła część empiryczną książki na trzy rozdziały, w których omówiła kolejno: zainteresowania historyczne młodzieży, lektury szkolne o tematyce historycznej (przykład prozy Sienkiewicza i wybranych literackich świadectw II wojny

światowej), kształcenie świadomości historycznej na lekcjach języka polskiego (świadomość historyczna uczniów, postacie z przeszłości jako wzorce osobowe, polonista wobec historii, kształcenie nauczycieli języka polskiego i historii a integracja edukacji polonistyczno-historycznej).

Za szczególnie cenny wypada uznać materiał ankietowy. Jego pogłębiona eksplikacja doprowadziła badaczkę do kilku istotnych konstatacji. Wśród nich ważna jest ta, iż – jak chce Habilitantka – młodzież poprzez analizę obrazów historycznych ujawnia przeżycia czytelnicze, a jednocześnie ukierunkowuje lekturę na świat wartości. To właśnie aksjologia, z którą zapoznają się uczniowie, kształtuje w nich wrażliwość społeczną i umiejętność określania się (np. etycznego) wobec świata i ludzi, z którymi przyszło im żyć. Dodatkową wartością pracy okazuje się spojrzenie na model akademickiego kształcenia polonistów i historyków, dla których integracja wiedzy polonistycznej z historyczną winna stać się jednym z priorytetów.

4. Konkluzje

Niezależnie od wyrażonych powyżej uwag krytycznych stwierdzam, że dr Dorota Karkut spełnia ustawowe warunki stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego. Badaczka jest osobą rozpoznawalną w środowisku dydaktyków literatury i języka polskiego, publikuje wartościowe rozprawy w czasopismach krajowych oraz monografiach wieloautorskich. Ponadto stara się o umiędzynarodowienie swoich dokonań naukowo-dydaktycznych, co w przypadku metodyków nie jest ani częste, ani łatwe. Ponadto skupia szczególną uwagę na współpracy z regionalnym otoczeniem (np. placówki kulturalne, szkoły), promując ideę „małych ojczyzn”.

Wnioskuje do Rady Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Rzeszowskiego o nadanie stopnia doktora habilitowanego p. dr Dorocie Karkut.

